

Financiën van het secundair onderwijs, 1998–2004

Frans Pang

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006.
Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2003/'04–2005/'06	= boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

In 2004 bedroegen de totale exploitatielasten van het secundair onderwijs 9,1 miljard euro, dit is 33 procent van de totale onderwijsuitgaven¹⁾. Hiertegenover stonden de baten uit rijksbijdragen (7,8 miljard euro), overige overheidsbijdragen (0,6 miljard euro), werk voor derden (0,2 miljard euro) en overige baten (0,6 miljard euro). Er werd een positief exploitatieresultaat geboekt van 164 miljoen euro. Dat is 101 miljoen euro meer dan het jaar daarvoor.

De solvabiliteit en de liquiditeit van het secundair onderwijs zijn de laatste drie jaren vrijwel stabiel gebleven. De financiële situatie van de instellingen in het secundair onderwijs als geheel mag gezond worden genoemd, hoewel onderling sprake is van grote verschillen. De totale investeringen door onderwijsinstellingen en gemeenten in huisvesting, inventaris en apparatuur bedroegen in 2004 1,1 miljard euro, hetzelfde niveau als in 2003.

1. Inleiding

Het CBS stelt jaarlijks statistieken over de financiën van het (gesubsidieerd) onderwijs in Nederland samen. Voor een belangrijk deel gaat het hierbij om instellingen op het gebied van het primair onderwijs (PO), secundair onderwijs (SO)²⁾ en tertiair onderwijs (TO). Deze financiële gegevens zijn enerzijds afkomstig van de rijks- en gemeentelijke boekhoudingen, anderzijds van de onderwijsinstellingen zelf.

Vanaf het verslagjaar 1997 zijn de instellingen op het gebied van het secundair onderwijs (SO), uitgezonderd het speciaal voortgezet onderwijs (SVO), verplicht om een uitgebreid financieel jaarverslag bij het ministerie in te dienen. Deze verplichting bestaat ook voor het tertiair onderwijs (HBO en WO). De instellingen leveren hun gegevens aan bij de Centrale Financiën Instellingen (CFI), een agentschap van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Voor het primair onderwijs (basisscholen) zal dit vanaf het verslagjaar 2006 gaan gelden, wanneer het systeem van de zogeheten 'lumpsum' bekostiging ingaat. Dit geldt overigens ook voor het SVO.

Het CFI stelt de instellingsgegevens aan het CBS ter beschikking. Hierdoor wordt extra bevraging door het CBS voorkomen. Het CBS kan hierdoor meer inzicht krijgen in het bestedingspatroon van de instellingen. Gebleken is dat er ook vanuit het (onderwijs)veld grote behoefte bestaat aan gedetailleerde financiële

gegevens over het onderwijs. Daarnaast is er ook grote vraag naar internationaal vergelijkbare cijfers. Hiertoe verstrekt het CBS jaarlijks gegevens aan bijvoorbeeld de Organisatie voor Economische Samenwerking (OESO) en Eurostat (het statistisch bureau van de Europese Gemeenschap). De uitkomsten van de instellingen binnen het tertiair onderwijs (hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs) zullen in een apart artikel worden gepubliceerd. Dit artikel beperkt zich tot de financiën van het secundair onderwijs. Voor een totaaloverzicht van de financiële onderwijsstatistieken wordt verwezen naar de online databank StatLine en de papieren CBS-publicatie Jaarboek Onderwijs in cijfers.

Paragraaf 2 geeft een toelichting op de wijze van gegevensverzameling. In paragraaf 3 wordt in het kort ingegaan op de bekostiging van het VO en BVE. Vervolgens worden in paragraaf 4 de financiële uitkomsten van de onderwijsinstellingen gepresenteerd.

2. Verzameling van de gegevens

Exploitatiegegevens, balansen en investeringen

De twee belangrijkste subsidiegevers op het terrein van onderwijs zijn het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De agrarische instellingen, het zogeheten groen onderwijs, ressorteren onder het Ministerie van LNV. De financiële jaarverslagen zijn onderworpen aan vaste voorschriften en controle vindt plaats door de instellingsaccountants. De financiële jaarverslagen worden vervolgens door het CFI gecontroleerd en verwerkt. Deze gegevens worden in elektronische vorm aan het CBS geleverd. Het CBS controleert en publiceert deze gegevens in de vorm van statistische overzichten, waaruit overigens geen gegevens van individuele instellingen kunnen worden afgeleid. De financiële gegevens zijn in principe 'standaard boekhoudgegevens' zoals een overzicht van de lasten en baten en de balans.

De uitgaven van de instellingen geven op het punt van de (investeringen in) huisvesting een incompleet beeld. Bij het VO worden deze uitgaven namelijk voor een groot deel gedaan door gemeenten. Het CBS heeft daarom voor de verslagjaren 2003 en 2004 aanvullend onderzoek gedaan, waarbij gekeken is naar de gemeentelijke investeringen in schoolgebouwen en dergelijke. Deze cijfers worden apart gepresenteerd.

Tabel 1
Kerncijfers Secundair Onderwijs, kwantitatieve gegevens, 1998–2004¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Aantal instellingen</i>							
Secundair Onderwijs	731	748	755	748	753	739	727
w.v.							
Voortgezet Onderwijs	648	668	676	672	680	667	657
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	83	80	79	76	73	72	70
<i>Aantal personeelsleden in fte's (x 1000)</i>							
Secundair Onderwijs	100,8	103,9	108,9	115,2	121,5	124,1	124,1
w.v.							
Voortgezet Onderwijs	65,8	67,3	72	75,7	79,8	81,7	82,4
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	35	36,6	36,9	39,5	41,7	42,4	41,7
<i>Aantal deelnemers (x 1000)</i>							
Secundair Onderwijs	1 470,5	1 483,4	1 510,4	1 526,3	1 546,9	1 557,6	1 566,8
w.v.							
Voortgezet Onderwijs	885,1	891	894,2	904,5	913,6	925,6	936,9
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	585,4	592,4	616,2	621,8	633,3	632	629,9
<i>Aantal gediplomeerden (x 1000)</i>							
Secundair Onderwijs	278,7	276,1	282,6	277,8	283,6	291,5	305,2
w.v.							
Voortgezet Onderwijs	165,7	161	162,8	150,3	155,2	157,5	164,3
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (Middelbaar Beroepsonderwijs)	113	115,1	119,8	127,5	128,4	134	140,9

¹⁾ Inclusief Speciaal Voortgezet Onderwijs en Agrarisch Onderwijs.

Het Speciaal Voortgezet Onderwijs (SVO) – voorheen voortgezet speciaal onderwijs/ moeilijk lerende kinderen (vso-mlk) en voortgezet speciaal onderwijs/ leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom) – hoeft geen financiële jaarverslagen in te dienen.

Bron: Onderwijs Cultuur en Wetenschap in kerncijfers (Een publicatie van het Ministerie van OCW).

3. Bekostiging

3.1 Lumpsum Rijksbijdrage

Het VO en BVE worden sinds 1997 volgens het 'lumpsum'-systeem bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een totaal bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt. De instellingen hebben een grote mate van bestedingsvrijheid, omdat er in het algemeen geen centrale bestedingsvoorschriften worden gegeven.

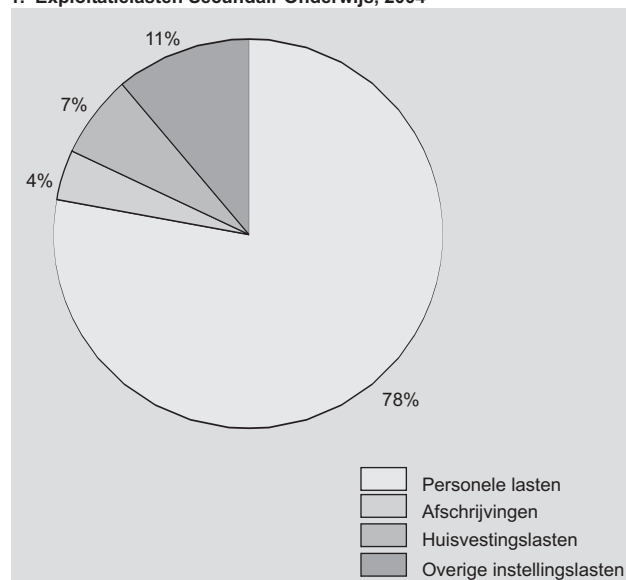
Ze zijn – zoals al genoemd – wel verplicht om een financieel jaarverslag bij de betreffende ministeries in te dienen. De zelfstandige instellingen bij het speciaal voortgezet onderwijs (SVO, zoals het praktijkonderwijs), die sinds 1998 onder de Wet op het Voorgezet Onderwijs (WVO) vallen, hebben nog het declaratiesysteem en hoeven geen financiële jaarverslagen in te dienen. Evenals het primair onderwijs gaat ook het speciaal voortgezet onderwijs in 2006 over op het 'lumpsum'-systeem. Laatstgenoemde groep valt dus voorlopig ook nog buiten de waarneming en reikwijdte van dit artikel.

3.2 Huisvesting

Op 1 januari 1997 zijn de taken en bevoegdheden op het terrein van de onderwijshuisvesting voor het VO (openbaar en bijzonder) overgedragen van het Ministerie van OCW aan de gemeenten. De schoolbesturen zijn sindsdien verantwoordelijk voor het binnenonderhoud en de gemeenten zijn verantwoordelijk voor de overige taken op het gebied van onderwijshuisvesting, zoals het onderhoud van de buitenkant, de nieuwbouw en de uitbreiding van de schoolgebouwen.

De gemeenten krijgen hiervoor een (fictieve) vergoeding via de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Er bestaat sinds 1997 ook de mogelijkheid voor gemeenten om de verantwoordelijkheid voor schoolgebouwen 'door te decentraliseren' naar schoolbesturen. In een aantal gevallen is dat ook gebeurd, waarbij het overigens vooral ging om overdracht van het buitenonderhoud. De gelden voor huisvesting in het VO zijn dus voor het overgrote deel onderdeel van de gemeentelijke begrotingen. Het BVE is zelf verantwoordelijk voor de huisvesting en financiert dit uit de algemene rijksbijdrage of via leningen.

1. Exploitatielasten Secundair Onderwijs, 2004

4. Resultaten

4.1 Exploitatielasten en -baten

De totale middelen ten behoeve van het secundair onderwijs bedroegen in 2004 ruim 9,2 miljard euro, waarvan 5,6 miljard euro bij het VO en 3,7 miljard euro bij het BVE (tabel 2). Het grootste deel van de baten bestaat uit de rijksbijdragen. Bij het VO werd in 2004 91 procent van de baten gedekt door rijksbijdragen, bij het BVE was dat 76 procent. Het BVE ontvangt voor educatie en inburgering ook nog een deel van de gemeenten³⁾. Figuur 1 geeft de verdeling van de lasten naar soort. Deze percentagele verdeling over de lastensoorten is al jaren vrijwel constant. Verreweg de grootste component wordt gevormd door de personele lasten (78 procent).

Tabel 2
Gecumuleerde exploitatierekeningen van het Secundair Onderwijs, 2000–2004

Omschrijving	Secundair Onderwijs					w.v. Voortgezet Onderwijs					w.v. Beroepsond. en Volwasseneneducatie				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
<i>mln euro</i>															
Baten	7 082	7 703	8 428	9 001	9 244	4 296	4 719	5 083	5 441	5 554	2 786	2 984	3 345	3 560	3 690
Rijksbijdragen	6 051	6 588	7 166	7 588	7 831	3 918	4 299	4 614	4 922	5 043	2 134	2 289	2 553	2 666	2 789
Overige overheidsbijdragen	402	463	513	608	633	100	107	130	151	143	302	356	384	458	489
Baten werk i.o.v. derden	115	115	143	162	157	4	6	7	4	3	111	109	136	158	154
Overige baten	496	529	597	641	621	275	307	333	364	364	221	222	264	277	257
Examengelden	18	8	9	2	1	.	0	.	.	0	18	7	9	2	1
Lasten	6 987	7 543	8 372	8 982	9 101	4 272	4 640	5 045	5 460	5 522	2 716	2 903	3 328	3 521	3 579
Personele lasten	5 405	5 828	6 467	6 953	7 078	3 446	3 732	4 067	4 393	4 464	1 959	2 096	2 400	2 560	2 614
Afschrijvingen	279	303	334	352	371	108	125	137	153	162	171	178	197	199	210
Huisvestingslasten	521	555	599	658	641	309	334	352	391	378	212	221	248	267	264
Overige instellingslasten	782	857	973	1 019	1 010	408	449	489	523	519	374	408	484	496	491
Saldo baten en lasten (1)	95	160	56	19	143	25	80	38	-20	31	70	80	17	39	112
Saldo financiële baten en lasten (2)	35	40	32	31	23	39	45	44	45	41	-4	-5	-11	-15	-18
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	129	200	88	50	166	64	124	82	26	73	66	75	6	24	93
Buitengewoon resultaat (3)	10	16	36	13	-2	12	3	8	0	2	-2	13	27	13	-4
Aandeel van derden (4)	.	0	0	0	0	.	.	.	0	0	.	0	0	0	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	139	216	124	63	164	75	128	90	26	75	64	89	33	37	90

Bron: CFI en Ministerie van LNV.

Kijkend naar de periode 2000-2004 is het opvallend dat de jaarlijkse stijging van rijksbijdragen fors afneemt, van 9 procent in 2001 naar 3 procent in 2004. Dit hangt voor een deel samen met de ombuigingen in de rijksbegroting in de laatste jaren. Met betrekking tot het gezamenlijke exploitatieresultaat waren 2002 en 2003 relatief magere jaren. Ondanks de relatief gematigde stijging van de rijksbijdrage nam het gezamenlijke exploitatieoverschot in 2004 toe tot 164 miljoen euro.

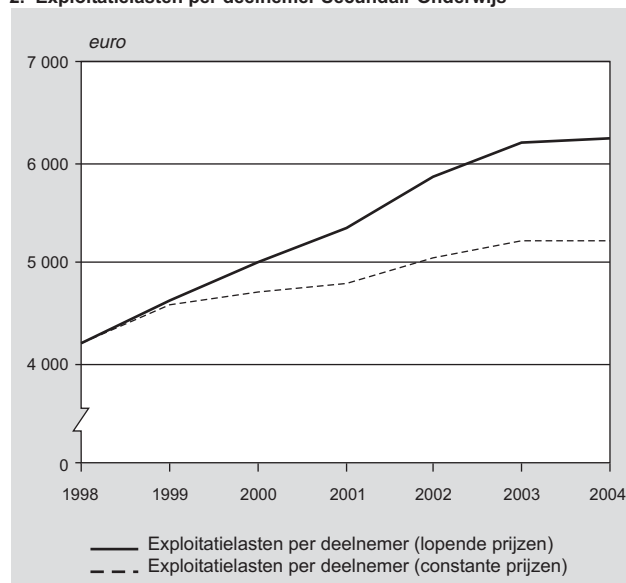
In tegenstelling tot de voorgaande jaren zijn de totale personeelslasten in 2004 beperkt gestegen (1,8 procent). Hiervoor zijn meerdere redenen aan te geven. De CAO-loonstijging voor het onderwijzend personeel bleef in 2004 beperkt tot 0,5 procent. Verder speelt een rol dat de totale personeelssterkte (onderwijzend en niet- onderwijzend personeel) in 2004 nauwelijks is gewijzigd. In de periode 1998-2003 nam de personeelssterkte nog toe (ook relatief sterker dan het aantal deelnemers aan het onderwijs). Opvallend is verder dat -voor het eerst sinds jaren- een absolute daling optrad van zowel de huisvestings- als overige instellingslasten.

4.2 Exploitatielasten per deelnemer

Het aantal deelnemers (tabel 3) is omgerekend naar kalenderjaargemiddelden, omdat de financiële gegevens betrekking hebben op een kalenderjaar. Alle deelnemers worden voor één meegeteld, ook al volgen ze - zoals bij educatie voorkomt - geen voltijdonderwijs. Een kwart van het totale BVE bestaat uit deelnemers aan basiseducatie. Dit verklaart met name de verschillen in de (hoogte van) de uitkomsten tussen het VO en BVE.

De exploitatielasten per deelnemer in het SO zijn in 2004 ten opzichte van 2003 met slechts 0,8 procent gestegen. In het VO bleven de exploitatielasten per deelnemer nagenoeg gelijk. Bij het BVE namen de exploitatielasten per deelnemer toe met 1,9 procent, onder een daling van het aantal deelnemers met 0,3 procent. Figuur 2 vat de ontwikkelingen over een wat langere periode samen en laat ook zien wat de invloed van prijsstijgingen is. In de

2. Exploitatielasten per deelnemer Secundair Onderwijs

periode 2000-2004 namen de exploitatielasten per deelnemer in het SO in lopende prijzen toe met 25 procent, gecorrigeerd voor inflatie met minder dan de helft van het laatstgenoemde percentage.

4.3 Investerings

In tabel 4 worden de investeringen in het SO door enerzijds de onderwijsinstellingen zelf en anderzijds de gemeenten gezamenlijk gepresenteerd. De investeringen van gemeenten hebben vrijwel geheel betrekking op het voortgezet onderwijs. Uitgaande dat de uitgaven van instellingen en gemeenten optelbaar zijn, bedroe-

Tabel 3
Exploitatielasten Secundair Onderwijs, per deelnemer 1998-2004

	Aantal deelnemers (jaargemiddelden)	Exploitatielasten per deelnemer		Jaarmutaties
		in lopende prijzen ¹⁾	in constante prijzen ²⁾	in lopende prijzen
	personen	euro		%
Secundair Onderwijs				
1998	1 415 283	4 198	4 198	
1999	1 387 025	4 631	4 554	10,3
2000	1 400 150	4 991	4 711	7,8
2001	1 416 733	5 324	4 782	6,7
2002	1 431 925	5 847	5 059	9,8
2003	1 448 783	6 199	5 230	6,0
2004	1 455 833	6 251	5 231	0,8
w.v.				
Voortgezet Onderwijs				
1998	798 500	4 491	4 491	
1999	798 708	4 899	4 817	9,1
2000	797 833	5 354	5 054	9,3
2001	798 200	5 813	5 221	8,6
2002	805 333	6 264	5 420	7,8
2003	816 025	6 691	5 645	6,8
2004	824 708	6 696	5 604	0,1
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie				
1998	616 783	3 820	3 820	
1999	588 317	4 268	4 197	11,7
2000	602 317	4 509	4 257	5,7
2001	618 533	4 694	4 216	4,1
2002	626 592	5 311	4 595	13,1
2003	632 758	5 565	4 695	4,8
2004	631 125	5 670	4 745	1,9

¹⁾ De werkelijke prijzen.

²⁾ Uitgedrukt in prijzen van het jaar 1998.

Bron: CBS en CFI.

Tabel 4
Investerings Secundair Onderwijs, 1998–2004

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>mln euro</i>							
Instellingen							
Totaal	351	472	508	647	685	803	676
Huisvesting	182	252	293	384	402	526	413
Inventaris en apparatuur	169	220	215	262	283	277	263
w.v.							
Voortgezet Onderwijs							
Totaal	119	205	223	315	305	300	264
Huisvesting	43	94	109	174	148	154	127
Inventaris en apparatuur	76	111	114	141	157	145	137
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie							
Totaal	232	267	285	331	380	503	412
Huisvesting	139	158	184	210	254	371	286
Inventaris en apparatuur	93	109	101	121	126	132	126
Gemeenten							
Totaal	,	,	,	,	,	300	464

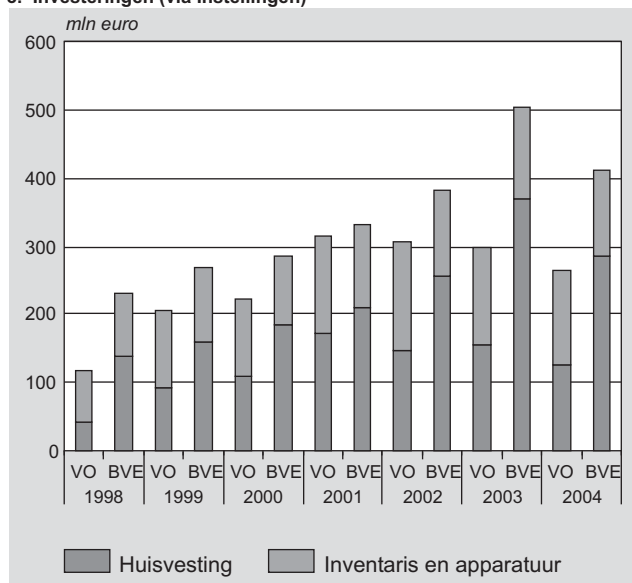
Bron: CBS en CFI.

Tabel 5
Gecumuleerde eindbalansrekeningen van het Secundair Onderwijs, 2000–2004

Omschrijving	Secundair Onderwijs					w.v. Voortgezet Onderwijs					w.v. Beroepsond. en Volwasseneneducatie				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
<i>mln euro</i>															
Totaal Activa	5 202	5 711	6 049	6 326	6 699	2 410	2 750	2 923	2 987	3 163	2 792	2 961	3 126	3 339	3 536
Totaal vaste activa	3 127	3 404	3 704	4 007	4 180	1 116	1 282	1 419	1 505	1 559	2 011	2 123	2 285	2 502	2 621
Immateriële vaste activa	1	3	3	3	1	0	0	0	1	1	1	3	2	2	1
Materiële vaste activa	2 699	2 925	3 195	3 478	3 624	769	890	980	1 043	1 111	1 930	2 036	2 215	2 435	2 513
Financiële vaste activa	427	476	506	527	555	347	392	439	462	447	80	84	67	65	108
Totaal vlottende activa	2 075	2 307	2 345	2 319	2 519	1 294	1 468	1 504	1 482	1 604	781	838	841	837	915
Voorraden	21	22	18	15	15	14	17	14	12	12	7	5	4	3	3
Vorderingen	786	838	942	949	993	493	549	600	621	659	293	289	342	329	334
Effecten	23	25	29	17	28	20	16	16	8	21	3	9	13	9	7
Liquide middelen	1 246	1 423	1 357	1 338	1 482	767	887	873	842	912	479	536	483	496	570
Totaal Passiva	5 202	5 711	6 049	6 326	6 699	2 410	2 750	2 923	2 987	3 163	2 792	2 961	3 126	3 339	3 536
Eigen vermogen	2 546	2 799	2 941	3 045	3 198	1 115	1 240	1 308	1 335	1 417	1 431	1 559	1 633	1 710	1 781
Aandeel van derden		1	0	0	0		1	0	0	0				0	0
Egalisatierekening investeringssubsidies	146	179	205	184	182	93	140	166	147	148	53	40	39	37	34
Voorzieningen	654	710	747	799	879	401	461	479	518	548	253	249	268	281	332
Langlopende schulden	591	607	630	704	788	119	126	117	108	110	471	480	514	597	678
Kortlopende schulden	1 266	1 416	1 526	1 593	1 652	682	782	853	879	940	584	633	672	714	712

Bron: CFI en Ministerie van LNV.

3. Investerings (via Instellingen)

gen de totale investeringen in huisvesting, inventaris en apparatuur in 2004 aldus 1,1 miljard euro, hetzelfde niveau als in 2003. Figuur 3 geeft een tijdreeks die alleen beschikbaar is voor de investeringen van de instellingen zelf. Het niveau van deze investeringen lag in 2004 bijna twee keer zo hoog als in 1998. In 2004 ging bij het BVE iets meer dan tweederde van de totale BVE-investeringen naar huisvesting, bij het VO (Instellingen) was dat bijna de helft.

4.4 Kengetallen Balans

Financiële kengetallen zijn verhoudingscijfers (ratio's), die gebruikt worden om inzicht te krijgen in de financiële structuur en positie van (groepen van) bedrijven of instellingen. Dergelijke cijfers (liquiditeit, solvabiliteit, rentabiliteit en dergelijke) zijn heel gebruikelijk in het bedrijfsleven en ook voor onderwijsinstellingen is in het verleden al nagedacht over wat bruikbare standaarden zijn. Uit de literatuur zijn echter geen eenduidige normen voor onderwijsinstellingen af te leiden met betrekking tot de vraag wat een 'goede' liquiditeit of solvabiliteit is. De kengetallen worden onder andere met behulp van de balans berekend.

De balansgegevens voor de instellingen binnen het SO worden weergegeven in tabel 5. Voor het hanteren van de ratio's moesten dus arbitraire keuzes gemaakt worden. Hieronder staan de toelichtingen.

4.4.1 Liquiditeitsratio

De financiële positie van de instellingen kan als voldoende worden beschouwd bij een liquiditeitsratio (quotient van vlottende activa en kortlopende schulden) groter dan of gelijk aan 1. Dit houdt in dat de instellingen op korte termijn aan hun verplichtingen kunnen voldoen. In 2004 bedroeg de liquiditeitsratio bij het VO 1,7. Dit is beduidend hoger dan bij het BVE (1,3). Bij beide onderwijssoorten is er dus als groep sprake van een financieel gezonde situatie. Wel valt het op dat de liquiditeitsratio in de peri-

ode 1998-2004 voor zowel het VO en het BVE op een lager niveau terechtgekomen is.

4.4.2 Solvabiliteitsratio

In het (risicovolle) bedrijfsleven wordt in het algemeen een solvabiliteit tussen 33 en 50 procent als 'goed' aangemerkt. Het Ministerie van OCW heeft recentelijk een nieuwe set zogeheten "signaleringsgrenzen" ontwikkeld om de solvabiliteit van onderwijsinstellingen te beoordelen⁴⁾. De financiële positie van de instellingen kan volgens deze grenzen als voldoende worden beschouwd bij een solvabiliteitspercentage (quotient van het eigen vermogen en het balanstotaal, vermenigvuldigd met 100) tussen de 10 en 45 bij het VO en tussen de 10 en 60 bij het BVE. De solvabiliteit geeft aan hoe de bezittingen zijn gefinancierd,

Tabel 6
Liquiditeitsratio Secundair Onderwijs, 1998–2004

	Vlottende activa	Kortlopende schulden	Liquiditeitsratio ¹⁾
	<i>mln euro</i>		%
Secundair Onderwijs			
1998	1 834	986	1,9
1999	1 832	1 075	1,7
2000	2 075	1 266	1,6
2001	2 307	1 416	1,6
2002	2 345	1 526	1,5
2003	2 319	1 593	1,5
2004	2 519	1 652	1,5
w.v.			
Voortgezet Onderwijs			
1998	1 123	511	2,2
1999	1 126	573	2,0
2000	1 294	682	1,9
2001	1 468	782	1,9
2002	1 504	853	1,8
2003	1 482	879	1,7
2004	1 604	940	1,7
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie			
1998	710	475	1,5
1999	706	502	1,4
2000	781	584	1,3
2001	838	633	1,3
2002	841	672	1,3
2003	837	714	1,2
2004	915	712	1,3

¹⁾ Groter dan of gelijk aan 1 is voldoende.

Bron: CBS en CFI.

Tabel 7
Solvabiliteitsratio Secundair Onderwijs, 1998–2004

	Eigen vermogen	Balans-totaal	Solvabiliteits-ratio
	<i>mln euro</i>		%
Secundair Onderwijs			
1998	2 391	4 489	53,3
1999	2 515	4 751	52,9
2000	2 546	5 202	48,9
2001	2 799	5 711	49,0
2002	2 941	6 049	48,6
2003	3 045	6 326	48,1
2004	3 198	6 699	47,8
w.v.			
Voortgezet Onderwijs			
1998	991	1 979	50,1
1999	1 079	2 133	50,6
2000	1 115	2 410	46,3
2001	1 240	2 750	45,1
2002	1 308	2 923	44,8
2003	1 335	2 987	44,7
2004	1 417	3 163	44,8
Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie			
1998	1 400	2 509	55,8
1999	1 436	2 618	54,8
2000	1 431	2 792	51,3
2001	1 559	2 961	52,7
2002	1 633	3 126	52,2
2003	1 710	3 339	51,2
2004	1 781	3 536	50,4

Bron: CBS en CFI.

namelijk met eigen of vreemd vermogen (de laatste inclusief voorzieningen). In 2004 was het gemiddelde solvabiliteitspercentage bij het VO 44,8 en het BVE 50,4. Uit tabel 7 wordt goed zichtbaar dat — hoewel steeds sprake is van meer dan voldoende solvabiliteit — ook hier het niveau in het besproken tijdvak lager is komen te liggen. Kijkend naar de signaleringsgrenzen van OCW kan desondanks gezegd worden dat het SO gemiddeld relatief veel gebruik maakt van eigen vermogen en relatief weinig van vreemd vermogen om haar bezittingen te financieren. Vooral het VO-gemiddelde zit dicht aan tegen de gehanteerde bovengrens.

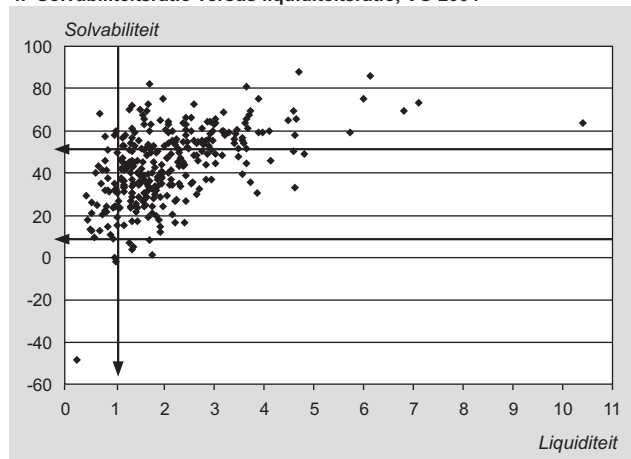
Aan de hand van deze overzichten kunnen slechts algemene uitspraken worden gedaan over de financiële positie van groepen van instellingen. De individuele positie kan uiteraard sterk variëren. Recentelijk zijn in de media artikelen verschenen over dit onderwerp⁵. Hieronder wordt daarom nader ingegaan op dit onderwerp.

4.4.3 Solvabiliteitsratio versus liquiditeitsratio

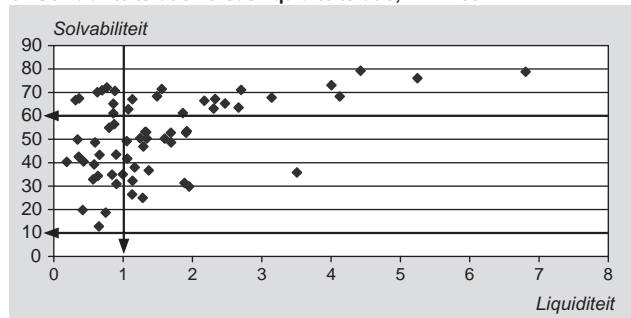
De figuren 4 en 5 laten de spreiding zien in (combinaties van) de solvabiliteits- en liquiditeitsratio's van onderwijsinstellingen. Elke instelling wordt als een punt weergegeven. Bij het VO is sprake van aanzienlijk meer instellingen dan bij het BVE.

De vorm en de richting van de puntenwolk geven een indicatie van de mogelijke samenhang tussen beide variabelen. Des te meer de puntenwolk de vorm aanneemt van een rechte (of kromme) lijn, des te sterker is er een verband tussen beide variabelen. In de figuren zijn ook de OCW-signaleringsgrenzen voor solvabiliteit en liquiditeit als lijnen aangebracht. Wat vooral opvalt is de zeer grote spreiding tussen instellingen. Solvabiliteitspercentages variëren bijvoorbeeld tussen (vrijwel) 0 en meer dan 80 procent. De meerderheid van de instellingen is financieel (erg) gezond te noemen. Sommige instellingen beschikken over hoge reserves die hoofdzakelijk worden aangehouden in de vorm van liquide middelen. Er is daarentegen ook een beperkt aantal instellingen dat er financieel zorgelijk bijstaat. In enkele gevallen zijn 'extreme' waarden gevonden, bijvoorbeeld instellingen met een negatief eigen vermogen.

4. Solvabiliteitsratio versus liquiditeitsratio, VO 2004

5. Solvabiliteitsratio versus liquiditeitsratio, BVE 2004

5. Gebruikte afkortingen

Bbl	Beroepsbegeleidende leerweg (voorheen bbo)
bbo	beroepsbegeleidend onderwijs (zie ook bbl)
bol	beroepsopleidende leerweg (voorheen mbo)
BVE	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
CAO	collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CFI	Centrale Financiën Instellingen
fte's	fulltime equivalenten
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
HBO	hoger beroepsonderwijs
ivbo	individueel voorbereidend beroepsonderwijs
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
lom	leer- en opvoedingsmoeilijkheden (zie lwoo)
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs
	(voorheen vso-lom en ivbo, zie ook vmbo)
mavo	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
	(zie ook vmbo)
MBO	middelbaar beroepsonderwijs (bol en bbl)
mlk	moeilijk lerende kinderen (zie ook pro)
nl	Nederland
NT2	Nederlands als Tweede Taal
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking
PO	primair onderwijs
pro	praktijkonderwijs (voorheen vso-mlk, zie ook vmbo)
ROC	Regionaal Opleidings Centrum
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SO	secundair onderwijs
SVO	speciaal voortgezet onderwijs (vso-lom en vso-mlk)
TO	tertiair onderwijs
vavo	voortgezet algemeen volwasseneneducatie
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
	(samenvoeging van mavo, vbo, lwoo en pro)
VO	voortgezet onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WO	wetenschappelijk onderwijs
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
WVO	Wet op het Voortgezet Onderwijs
w.v.	waarvan
www	world wide web

6. Literatuur

Monitor Decentralisatie Onderwijshuisvesting PO/VO, vijfde meting onder gemeenten (eindrapport, mei 2006). Leiden. Research voor Beleid

Berenschot (1996), Beoordeling van voorgenomen maatregelen aangaande de financiële positie van de MBO/BBO-sector. Utrecht. Berenschot

J.B.J. Koelman, De financiële positie van Hogescholen, Kengetallen, normen en empirische toepassing. Enschede. Universiteit Twente.

Moret Ernst & Young (1996), Een onderzoek naar de financiële positie van de BVE-sector in 1994. Utrecht. Moret Ernst & Young.

Noten in de tekst

- 1) Meer gegevens over dit onderwerp zijn te vinden in het "CBS-Jaarboek Onderwijs in cijfers" en in StatLine, de online databank van het CBS.
- 2) Het secundair onderwijs (SO) bestaat uit het voortgezet onderwijs (VO), speciaal voortgezet onderwijs (SVO) en het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (BVE). Het omvat het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) – een

samenvoeging van middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo), voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) en praktijkonderwijs (pro) – , hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Het SVO bestaat uit het lwoo (voorheen: vso-lom) en praktijkonderwijs (voorheen vso-mlk). Het SVO hoeft geen financiële jaarverslagen in te dienen, omdat ze nog het declaratiesysteem hebben. Het BVE bestaat uit het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en Educatie (inclusief inburgering). Tot het MBO behoort de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbi). Educatie, met als doelgroep onderwijs voor volwassenen, omvat het voortgezet algemeen volwasseneneducatie (vavo), de basiseducatie en Nederlands als Tweede Taal (NT2).

3) Het budget voor inburgering is vanaf 2003 overgeheveld van het Ministerie van OCW naar het Ministerie van Justitie. De

gemeenten ontvangen een budget ten behoeve van nieuwkomers volgens de Wet Inburgering Nieuwkomers. De inburgeringcursussen worden door de gemeenten aan de ROC's uitbesteed. Zie ook het jaarrapport integratie 2005 (hoofdstuk inburgering) op www.cbs.nl. Dit is een gezamenlijke publicatie van het SCP, WODC en CBS. Voor internationale vergelijkingen van het secundair onderwijs wordt verwezen naar het internationale samenwerkingsproject Education at a glance van de OESO, waarvoor het CBS de cijfers van Nederland levert.

4) Bron: Kerncijfers Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2001-2005, pagina 163.

5) Het Onderwijsblad, jaargang 10, nr.7, 1 april 2006, pagina 14 tot 22: Vermogens ROC's en Hogescholen blijven groeien. Het Onderwijsblad, jaargang 10, nr.8, 14 april 2006, pagina 12 tot 14: Oppotters hoeven geen strafexercitie te vrezen.